

(પનામે ખુદા)

પનાલી પાન્સી કોમની પનાના પ્રસંગ મા

ઉની-ધી પારસી ઑલફ્રેડ થીયેટ્રીકલ કંપની થકી

ગુલકામની

નવમી ન માયેના નવો અમર રાને

ઘેરનો-ગવંડર.

—>મમ<—

આવૃત્તી પંડેલી નક્કલ ર.૦૦૪.

પનાલી પાન્સી ન માયેના.

ધી પાન્સી ઑલફ્રેડ થીયેટ્રીકલ કંપનીના માલિક;

બહુગીર કાવસજી પાલનજી ખટાડે.

મા ઉક માત્ર પાતને નાવીન ગણ્યા છ

તા. ૧૧ ૯ ૧૮૧૮.

કીમ્મત આના છ.

બનમ જમશેદ પ્રીટીંગ વર્કસ બેલાર્ડ હાઉસ, કોલ-મંગલ.

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય
અમદાવાદ
ગુજરાતી કૌપીરાઈટ-સંગ્રહ
૭૬૮૦

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૭૬૮૭ વર્ગીક

પુસ્તકનું નામ દારિદ્રી ગાલંડર

વિષય ૬-૨

આમે મારો નાનકડો સ્કીટ.

નાટકી બાબતોના કરવ્યા કાવશજી ખટાઉ બહેસ્તનશીન થયા છે પણ તેમના મરણથી હિંદી સ્ટેજને ગયલી નહીં. પુરાય તેવી ખુટ માટે ગમગીની ધરતાં એક સંતોષ પણ લઈ ચકાય છે કે તેવણે ગાંઠાવેલી અને ગાંઠાવેલી “પારસી એક્સપ્રેસ નાટક મંડળી” હજીની હયાત રહી છે, તેટલીજ ખીલી રહી છે, તેટલીજ માનીતી અને જાણીતી રહી છે. મરહુમની આ કંપની આલુ રાખવામાં મરહુમના બેટા ભાઈ જેહાંગીર ખટાઉને કેવી મહેનત અને જહેમત શુદ્ધિમાં ઉઠાવવી પડી હતી તે તો ભાઈ જેહાંગીરના અતલગના સમાગમમાં આવેલાઓજ જાણતા હશે. પણ આગળી વાત યાદ કરવાનું મારું કામ નથી—હમણું શું છે તે કહેવાની પણ અગત નથી—હમણું શું છે તે તો મુંબઈની ખાસ અને આખ જોઈ ચુકી છે. આવી ધીકતી ધરખમ, દમબદમ નવા નાટકો પુર જમક અને શોખીન પ્રજાની અને છાપાની પુર પસંદગી સાથે બહાર પાડનારી આઝ્મિ કંપનીએ મુંબઈમાં આટલા ટુંક વખતમાં કેવી નામના મેળવી છે તેનું વરણન આપવાની મારે માટે જરૂર રહીજ નથી—એટલુંજ કહેવું પુરતું થશે કે આ કંપનીનો આવા કારોબાર અને નવા નાટકો કહાડવાની, તે રચવાની અને મરહુમના જેવીજ શક્તી અને સમજદારીથી તે ગાંઠાવવાની શક્તી જોયા પછી મીં જેહાંગીર ખટાઉને શાખાશી આપ્યા વના કોઈની તમાશખીન કે ખીજો તરાહેત માણસ રહ્યો હશેજ નહીં.

આઝ્મિ મારો નવા નાનકડો સ્કીટ આજે સ્ટેજ થાય છે તે માટે મારા પરવરદેગારનો હું ભારે આભારી થયો છું અને મારી પુરેપુરી ખાત્રી છે કે ભાઈ જેહાંગીર ખટાઉ અને તેવણના ચુનંદા મદદનીશો આ નાના પીસ મધે જો કાંઈ ખામી ખોડ હશે તો તેને ઢાંકી નાખશે અને કાંઈ ખુખી હશે તો તેને પુર જમક સાથે દોષાવશે. મારા “ટોપ્સી ટર્વી” ને જે ઇનસાફ, ગેટઅપ, અને ટીપ-ટોપ રૂપ મરહુમના હાથથી મળ્યું હતું તેજ આઝ્મિ નવા પીસને મળશે એવી મારી ખાતરી છે અને ગયા મહીનાએ દરખ્યાન મીં જેહાંગીર ખટાઉનું જે કામ અને લાયકાત મેં જોઈ છે તેથી મને આશા રાખવાનું વાજખી કારણ મળે છે કે આ પીસને ફોલોઅર્સ ઉતારવામાં તેવણ અને તેવણના આર્ટીસ્ટ ફોલો મેળવશે. શોખીન પ્રજા સામે ફરીને એકવાર હું આ સ્કીટ મારફતે હાજર થાવું છું અને ઉમેદ રાખું છું કે મારી ખોડ ખાપણ દરગુજર ફરમાવવામાં આવશે. અને ફાર્સીકલ-એબરડીટીની મોજ જો તમાશખીનોએ ભાગવેલી હું જાણીશ તો મારી મહેનત ફોળેલી ધારીશ.

લીં સેવક, ગુલશમ.

પાત્ર.

મનજીભાઈ મરકુટી...એક તવંગર શહેરી.
ધનજીભાઈ ધનાપટીએક દાણતમંદ રહીસ- મનજીભાઈનો દાસ્ત.
કાવશ...ધનજીભાઈનો દીકરો.
જમશેદકાવશનો મદદનીશ.
નાળાંમનજીભાઈની દીકરી.
કુંવરનાળાંની કંપેનીયન તરીકે નાળાંની નોકરી માં રહેલી છોકરી.

સ્થલ—મુંબઈ.

બનામે ચળદ.

ઘેરનો ગવંડર.

[મનજી કાકાનો બંગલો.]

{ કોઈંગ રૂમ ડીપટોપ ફરનીચર.
મનજી કાકા બેઠા છે.

મનજી—ત્યારે આપરે આટલા વરસ કાલ્યા તે બધા વટાવામાંજ કે? આય માયાના બાલ પાકી ગયા તે થું કેરીની કાની ધાસમાં માથુ મુકયું તું તેથી પાકી ગયા? અરે ઘણો અનુભવ મેલવ્યોછ, મેં ઘણો અનુભવ મેલવ્યોછ—તેમ વલી ઢાક ધમકીથી સૈને તાબેખી રાખ્યાછ—લેવાની એમ તો મેં ચાર બકરી પાલીથી તેની ઉપર સાહેખી કીધેલી—અગ્યાર મરઘી પાળેલી તેને એવી તાબામાં રાખેલી કે મકદુર નહીં કે કોઈના ઘેરમાં જઈને ઇંડું મુકી આવે—કુતરૂંખી મને જોઈને ખુણામાં ભરાઈ બેસે, એવી મેં ઢાક ધમકી રાખેલી ને હવે થું મારી દીકરી પરજ હું ઢાક ધમકી રાખી નહીં શકશ! આશીસમાં બધા સીપાઈએ મને જોઈને ઘુજી પડેછ—અને રસ્તા-પરની કચરાપટણ મને જોઈને ધભરઈને વાંકી વલીને સલામ કરેછ, ત્યારે થું એક દીકરી મારા તાબામાં નહીં રહે? નહીં નહીં હું ઘેરનો ગવનદર બનવા માંડુંછ—મારી મરજી સુજળ થવુંજ જોઈએ ને તાબામાં સૌ કોઈએ રહેવુંજ જોઈએ—નાજાં, એા નાજાં એારી આવ.

[નાજાં અને તેની દાસી કુવર આવે છે.]

નાજાં—કાકા પાપાજી, થું કેહોછ?

મનજી—તું હમણાં થું કરતીતી?

નાનાં—તમે પાંચ રૂપ્યાનો ખુરદો લાપા બજારમાંથી તે ગણી
જેવો તો પાંચ આના ઝોછા—કયા રડતાને હસાવી આપા હોયો.

મનજી—ચપ ચપી જા.

નાનાં—ઝો વાય, આજે ઝેમ થું કરોછ જો ?

મનજી—હું ધેરનો ગવનદર બનવા માંગુંછ.

કુવર—(મનમાં) આય ગવનદરની સુરત તો જોવો.

નાનાં વરી ઝે દખારો તમોને કોણે આપ્યો.

મનજી—ઝે દખારો નથી પણ બેજાંમાંથી નીકળેલો ખરો
ખ્યાલ છે.

કુવર—(મનમાં) બેજું હાય તો ખ્યાલ નીકલે કે ?

મનજી—પેપરવાલા લખેછ કે માટીડાઝો ધેરમાં ઠાક ધમકી
રાખતા નથી ને જૈરાંઝોને છગાવી મુકેછ પણ હું દખાડી
આપવા માંગુંછ, આખી દુન્યાને બતાવી આપવા માંગુંછ ને
જગતનેખી જાહર કરૂંછ કે મારા જોવો એક માટીડો છે તે ધેરનો
ગવનદર બની શકેછ. ને જૈરાંઝોને પોતાની મરજી મુજબ ચલાવી
શકેછ. ને જૈરાંઝોને કહે કે હસ તો હસે ને રડ તો રડે.

નાનાં—તમે મને હસ કહેશો તો હસસ પણ રડે મારી બળા.
ઝોવારીઉ મારી પર રડવાનું.

મનજી—ચપ ચપી જા.

કુવર—(મનમાં) જુદાને ઝેમ ઘડી ઘડી ચમક વા કેમ થાયછ ?

મનજી—હું મારા ધેરનો ગવનદર છેઉં—ચપ ચપી જા.

નાનાં—પણ ઝેમ જુમ બરાડા કેમ પાડતા હોસો ?

મનજી—ગવનદર બનવાની જરા પ્રેકટીસ પાડુંછ.

કુવર—(મનમાં) ત્યારે તો આખો દહાડો જીવ પટકયાજ કરશે—
કાનમાં રૂ પોસીને ફરવું પડવાનું.

મનજી—મને ગવનદર બનવાનું એક કારણ મળ્યુંછ.

નાનાં કોઈ કારણખી બરેહું છે કે ?

મનજી--અપ ચપી જા.

નાજાં--ઝાવાય! ઝેમ ઘડી ઘડી લડકાળ્યાં કાંચ કરતા હોસો?

મનજી--ત્યારે ગવનદર કેમ બનું?

નાજાં--તે ગવરનર ઝેમ જુમ બરાડા મારતા હોસે કે?

મનજી--નહીં કે?

નાજાં--નહીંજ તો--આપરા જીભરાયા ગવરનર સાહેબના સલુક તો જોવો કે નમાના ને ભલા મયાણું છે.

કુવર--(મનમાં) ઝેવણુ ગવરનર તો નહીં પણ ગવરનરના બટલરનાં લખખણુ લેવા માંગતા હોસે.

મનજી--ઝેમ આવ, આવ મારી પાસે બેસ (નાજાં જુરસી પરથી ઉઠીને મનજીની પાસે કોચ પર બેસે છે) મારો દોસ્ત ધનજી ધનાપતી છે.

નાજાં--હાં. હું ઝોરખુંછ--અહીંની જગ્યા ત્યાર આવેછ.

મનજી--અપ ચપી જા વચ્ચે કેમ બોલેછ?

નાજાં--જો પપા, હું તમોને સાફ કહી મુકુંછ. ફરીથી જુમ બરાડા પાડીને અપ ચપી જા કીધુંછ તો તમારી આગળથી ઉઠીને ચાલતી થવશ. પછી ગવરનરપણું તમારું રહ્યું તમારા ગજવામાં.

મનજી--વારં વારં બેસ બેસ--હવે બરાડા નહીં પાડું.

કુવર--(મનમાં) અરધુ ગવરનરપણું. ખતમ થઈ ગયું.

મનજી--તે મારા દોસ્ત ધનજી ધનાપતીના ઘીકરા કાવસ સાથે પુને પરણાવવાનો મારો વીચાર છે.

નાજાં--તે ગવરનરો કાજ વસતારાખી કરે કે?

કુવર--(મનમાં) ને ગવરનરો સુન્નાતા દાદર ને રૂપાના દારડાં દેખાડે ખરા કે?

મનજી--ગવનદરો કાજ વસતારા કરે કે નહીં તે આપરે જાણતા નથી.

નાજાં--વારં ઝે કાવસ કેવો છે?

મનજી—વરી કેવા ? માઠીડા જેવા માઠીડા-તેને કંઈ સીંગડા કે પુછકું તો નથી હોયું.

નાજી—જો પપા, હું માઠીડા પસંદ કરું ને તે મને ગમતોજ તેની સાથે પરણું-તમારી પસંદગી ચાલે નહીં.

કુવર—(મનમાં) ઘેરના ગવરનર સાહેબના વાવટા હોયા.

મનજી—તું તારી મરજી પડે તેની સાથે પરણે ને હું તે અદર અદરમાં કે ?

નાજી—નહીં પપા, હું પસંદ કરું ને તમારી બહાલી માંગું. ને તમે બહાલી આપો તોજ તેની સાથે પરણું. કાંય કે માય બાપની મરજીથી ને બહાલીથીજ પરણેલી છોકરીઓ ખરેખર સુખ જોયછ.

મનજી—કેવી મારી દાહી દીકરી ! આય તારી વાત મને ઘણી ગમી-પણ તું પહેલા પસંદ કરે ને પછી હું બહાલી આપું તેને બદલે પહેલા હું બહાલી આપું ને પછી તું પસંદ કરે તો નહીં ચાલે ?

કુવર—(મનમાં) પહેલા કાતરું બાંધીને પછી પાયો નાખવાની વાત થઈ-પણ મુવા કાતર્યાનાજ વાંધા તો.

નાજી—તમે બહાલી આપો ને હું પસંદ કરું નહીં તો તમારી બહાલી રદ થાય.

મનજી—અપ અપી જા—હું ઘેરનો ગવનદર છોઉં, મારું કહેલું માનવુંજ જોઈએ.

નાજી—જા તારે પપા, એમ સું કરોછ જો-મને ફાંસમાં નાંખવા માંગોછ.

મનજી—નહીં રે બેટા, તુંને ફાંસમાં કોણ કમખખત નાંખવા માંગેછ ! મેં જે છોકરાને પસંદ કર્યોછ તે તુંને ગમતોજ એવી મારી ખાતરી છે.

નાજી—મને નહીં ગમે તો મને તેની સાથે ના પરણાવતા; નહીં તો હું કુખી થઈને મરી જવસ.

મનજી—અરે નહીં રે-મરે તારી બહા-તારી મરજી હોતી તેમજ કરસું. મારી દીકરી, ચાલ તું દલગીર ના થા માસ ચાલ્યા.

કુવર—(મનમાં) ઘેરના ગવરનર પર પુરું પાણી ફેરું.

મનજી—પેપરવાલા તો અડગરા છે. એમ છોકરાઓને ધમકાવ્યા કરતા કાંટાનું કટેસર થઈ જાય.

નાજી—મેં તો તે કાવસને જોયોજી નથી.

મનજી—આજે મેં તેને અહીં બોલાવ્યોછ તે આજે અહીં આવશે—તું તેની સાથે વાતચીત કરજે, હસજે, બોલજે ને ગમે તો લેખીંગટનજી રમજે.

નાજી—લેખીંગટન તે શું?

મનજી—પેલું શું મરઘીની પુછડી હોય એવા બોલને એમ બેટે બેટે મારે તે વીલીંગટન વીલીંગટન કહેછ તે.

નાજી—એડમીંગટન.

મનજી—હા તેજ તેજ તે રમજે ને પછી તું તેને પસંદખી કરશે ને કબુલખી થશે.

નાજી—તે અહીં આવવાનો તો છેકની? ત્યારે તેલ જોઈશું તેલની ધાર જોઈશું.

મનજી—તે શું તું તેને માથે લગાડવાનું કોપરેલ તેલ સમજેછ કે?

કુવર—(મનમાં) નહીં, તેલીયો રાજો સમજેછ.

મનજી—એમ આવ કુવર, તું ને નાજી સાન સલુકના બનજો ને તે કાવસજી આવે તેની બરાબર મદારત કરજો. તું ધણી ચેરી ચબ્બીત્રી છે તેથી હું તુંને ખાસ કેહુછ. નહીં તો વરી તે આવે તારે તેને પુછડું બાંધીને હુરીયો ના કરતી. હવે હું ઘેરનો ગવરનર છેહું તે માદ રાખજો.

કુવર—વારંજી—(મનમાં) દાડી ધામીને જૈરી જોવા આવેછ ત્યારે પુછડા વગરનો ગધેડો તો હોસેજ.

નાજી—(હસીને) ચાલ. કુવર, આપરે પાપટ બુજીયે.

[નાજી ને કુવર જાય છે]

મનજી—જેયું? એમ છોકરીને ધાક ધમકીમાં રાખવાની છે ને એમજ ઘેરનો ગવનદર બનવાનું છે. દીકરી 'ધાકમાં થું' નહીં રહે? દીકરીનો બાપબી ધાકમાં રહે.

[ધનજી આવે છે.]

ધનજી—અહો, મીઠું મનજી મરકુટી.

મનજી—સખર સખર હવે મને મનજી મરકુટી ના કહેતો—મને ગવનદર કહેજે—મેં એપર બદલીછ મીઠું મનજીભાઈ ગવનદર.

ધનજી—ગવનદર તો નહીં પણ ગટર માસર જેવો લાગેછ.

મનજી—એ તું મસકરીની વાત સમજેછ કે? હું તો ગવનદર બની ચુક્યોછ—પણ તુંને હું એમ પૂછું કે તું સાનો કુમ લીલવતો આવી લાગો—તારા દીકરા કાવસને મોકલની કે તેને મારી દીકરી સાથે ઇન્ડ્રોડયુસ કરીયે.

ધનજી—કાવસ તો અરધા પોના કલાકમાં આવી લાગશે. બેટી બાપને ઘણા સમજાવ્યો તો કહેજે હું છોકરીને જોઉં, તેની ચાલ ચલણ તપાસું ને પછી હા કે ના કેહું.

મનજી—વલ્લી ના સાતું કહે—ધનજી ખીરાદર તુંને ઘેરનો ગવનદર બનતા આવરતુંજ નથી—મારીને એવા જુમ બરાડા પાડીને રાખરું કરીયે કે આપોઆપ દેકાણે આવી જાય.

ધનજી—તે તું જુમ બરાડા પાડીને ઘેરનો ગવનદર બનેછ કે? તુંને અનુલવ થું મલ્યો?

મનજી—(મનમાં) અનુલવ તો એવો મલ્યો કે જીવજી જાણેછ (માટે) પણ હું એમ પૂછું કે તું સાનો ધસરઈ તણઈ આયો હેસે? તારું આવવાનું કામ થું ઉતું!

ધનજી—જોની મનજી, વાત એમ છે કે વાંદરામાં માચીઆએ હડતાલ પાડીછ.

મનજી—અરરર! ત્યારે તો બેંસના ચામરા ને જુટ સપાટ માથે પડવાના.

ધનજી—એમજ છે રે ચાર, એમજ છે.

મનજી—પણ તે હડતાલ કાંવ પાડી?

ધનજી—મ્યુનીસીપલવાલાએ તેમણે કહ્યું કે જે વાવદો કેહયો હાય તે વાવદાસર બુટ માંડી આપવા ને નહીંતો લાઇસન્સ આપસું નહીં—ત્યારે માચીએ કહેછ કે વાવદાસર આપ્યે તો હાથથી હુન્નર ઉતરી જાય ને આપદાદાથી ચાલતો આવેલા ચીવાજ દુડી જાય ને એ તો હમારો તોચકો છે.

મનજી—એખી વાત ખરી.

ધનજી—મેં માચીને હરી રૂપ્યે જોરો સીવવા આપ્યોછ. મારો કાકા સસરો નાતર કરેછ તે તેના નાતરાના વાગામાં જોરો મુકવાનો છે. માચીને એક રૂપ્યો આંગપર બેઆનાનોખી આપ્યોછ.

મનજી—ત્યારે તો ધનજી ખીરાદર તારો રૂપ્યો ખોટો.

ધનજી—એમ લાગેછ તેથી તો વાંદરે જાઉંછ. ને માચીને ફેંટ પકડીને કેહુંછ કે સાહુકારના દીકરા લાવ મારો રૂપ્યો ને નહી તો લાવ મારો જોરો.

મનજી—બેટા ધનજી, તું એમ તારો વીખો ના પડતી તો—હડતાલમાં જશે ને માચી છરખને એક બખરચો લેશે કેની તો જોરો લેતો વચુટ પડ્યો પણ જોરવારાના હાથમાં જવું પડશે.

ધનજી—ત્યારે આપરે માઠીડાની મટોડી તે બેસીને જોયા કરીયે કે? તુંને માથેં એટલું બધું લાગી આવેછ તો આવ મારી મદદ ને ચાલ મારી સાથે. આવવા જવાનો ખાવા પીવાનો સહ ખરચ મારો.

મનજી—એ વાંદરે જવા આવવાનું ગારી ભાડુ સું થશે?

ધનજી—થશે બે જણાનું દોઢ કે બે રૂપ્યા ને વરી હોટલમાં જઈને જરાચી ખીર પીસું ને લીમજી ખીસકોટ ખાસું.

મનજી—ત્યારે ખરચ તો ઘણો થશે.

ધનજી—પાંચના પંદર કે પચાસખી થાય તો સું મુજકો? રૂપ્યો તો પાછો લઈ આવશું. ચાલ મારી સાથે ચાલ.

મનજી—મારો દીકરીને કહીને આવુંછ. એ એજ આવી.

[નાનાં ને કુંવર આવે છે]

નાજી—આવો ધનજીભાઈ કાકા, કેમ છેઝા ? બહે દહાડે આયા !

ધનજી—સું કરીયે માય ! ધાખન વાગો નહી લાવી તે મેલાં કપરાં પહેરીને આવતાં શરમ લાગી તેથી નહી આયો.

મનજી—હમે બેઉ જાણું વાંદરે જમ્યેછ.

કુંવર—(મનમાં) ત્યાંના વાંદરાઝીમાં બેનો ઉમરો થયે.

નાજી—તે પાછા ક્યારે આવશે ?

મનજી—આર પાંચ કલાક લાગશે—મારું બોનું ઠાંકી મુકને ને કુંવર જોને ફાલમીનો પાડીયો ખીલાડી ખાઈ નહી જાય—યાદ રાખને હું ધેરનો ગવનદર છેઉં.

ધનજી—લે ચાલ હવે, મેનનો વખત થઈ જશે.

મનજી—આલો, હું દગલી પાઘડી પહેરી લઉં તેટલાં વું નીચે ઉતર.

[ધનજી અને મનજી જાય છે]

નાજી—પપા ગીયા તે ઠીકજ થયું—હવે આપુને લાગ સારો મલ્યો. જો યાદ રાખને વું જાણે નાજી ને હું જાણે કુંવર, વું શેઠાણી બન ને હું તારી દાસી

કુંવર—તે શેઠાણી બનીને તમને હું ધમકાઉં તો ગુસ્સો તો નહીં કરે ?

નાજી—નહીં રે ગુસ્સો સાનો કરવાનો ? બરાબર શેઠાણી બનીને મારી માફકજ ચાલ ચલાવજે ને ગમે તો ચીરડાને મને અમથો અમથો તમાચો કે ધમકોખી મારજો.

કુંવર—(મનમાં) વાઅઅરૂં ઠીકજ છે, સો દહાડા સાસુના તો ઝીક દહાડો વહુનો. તારીખી ઝિંવી ખબર લેઉં કે તારીખી ખાતરીજ થઈ જાય.

નાજી—ચાલ આવ, હું વુંને નવી સાડી ને ખલાઉજ પહેરાઉં ને તારી આય સાડી ને બદીયાન હું પહેરું. ઝિંખી ઝીક જાતની ગમ્મત.

[નાજી અને કુંવર જાય છે, ખીજી તરફથી કાવસ અને તેનો નોકર જમસું આવે છે,]

જમસુ—કેમ કાવજી શેઠ, હવે ખરેખર શેઠ્યા જેવાજ લાગુ
છતી. આય ભાડેના ડરેસમાં કેવો ફાકડો લાગુ'છ હં. એ અદખી
માફ છે. હં. કાવજી શેઠ, પણ તમે તો આમ નોકરના વેશમાં પેલા
સાહેબના સુરતી લાલયા ખાંચ આવેછ તેવા દખાવોછ

કાવસ—કેમ બચ્ચા છેકજ ફાસ્ટ ચાલ્યો કે ?

ગાયન

કાવસ—અરે ઝો અનધડ ધણો ના
અકરી મર—જ જ જ.

જમસુ—શેઠ થયો વાનાતર, નોકર થયો શેઠ્યો
વાહવાહવા.
કપડાં ચપડાં સૌ ભાડેનાં.

કાવસ—વાડી ને બંગલા સૌ આસ્માનમાં
લાગ મલ્યો ખાસ્સો આય.

જમસુ—શેઠની ચંપીખી થાય, શેઠને બદલે
હં ધાઈ મારી જાવું—જલદી પરણી
બપાવો થાવું.

કાવસ—કેમ ફાસ્ટ ચાલ્યો બચ્ચા !

જમસુ—હાંડા માસ્તરના રસ્તા—હાં.

કોરસ	{	કાવસ
		આઈ વુડન્ટ લીવ માઈ લીલ નાજાં સફીટી ફોર યુ, આઈ લાઈક વન લવર ઝેન્ડ આઈ ડોન્ટ વોન્ટ ફ
		જમસુ બસ શેઠ્યો બનુ, મોટરમાં ચઢું, બંગલામાં ઝેક બગલું લઈને ફરું.

જમસુ—પણ કાવજી શેઠ.

કાવસ—વરી તેં મને કાવજી શેઠ કહ્યો ? નખખોદગીયો આટો
ખાશી નાખવાનો તો—આપરે ફર બદલ થયા તે બુલી કેમ જાયછ ?
તું જાણે કાવસ ને હં જમસુ—ઝેમ હાલ તરત અદલ બદલ થઈ

મુખા—તું કાવસજી શેઠ હોય તેમજ દેખાવ કરજે ને હું જન્મસુખી પાર્ટ કરસ—જો હવે યાદ રાખજો હો.

જન્મસુ—બનતાં સુધીતો યાદ રાખસ પણ...

કાવસ—પણ બણ કહ નહીં—તું શેઠ બનીને ગમે તેમ મારી સાથે વરતજે—ગમે તો એક હલ્લુથી લાત કે મુઠ્ઠીથી મારજે.

જન્મસુ—(મનમાં) વરી હલ્લુથી સાનો મારું? મારું ત્યારે તો સાજીતજ લગાઉ—બચ્ચા તેં મને ઘણીવાર લાત મુઠ્ઠી મારીછ તો હવે હુંખી થોડો ઘણો બદલો થઈ કે નહીં?

કાવસ—બનતાં સુધી એવું કરજે કે એ નાજાં પોતાની ખરી ખાસીયત ને સ્વભાવ દેખાડી દે.

જન્મસુ—સુજમાં રોજ ખોલસો શેઠ, અદરાવા આવેલા માઠીડા આગલ ઘેરી જત પોતાનો ખરો સ્વભાવ અને ખાસીયત દેખાડેખી કે? સ્વભાવ ને ખાસીયત તો એવી દેખાડે કે તમે તેને આસ્માન ખરથી ઉતરી આવેલા ફરેસ્તોજ સમજો—એ તો પનવા પછીજ માથે હાથ દેવાનો વખત આવે.

કાવસ—પણ જરા ચીડવજેની—ગધેડા જેવાને એટલુંખી નહીં આવડશે! તું એમ કરજે—એની નવી સાડી હોય તેની ઉપર પગ મુકી દેજે ને નહીં તો સાડી પર ચાહે ધારજે.

જન્મસુ—શેઠ, તમે તો એાલીયા મહારાજ છો. બૈરાંબાને પીછાણવાની તમારી શક્તી ઘણીજ એાછી. જોવો સાંભળો—બૈરાંબાને આખી દુન્યામાં સઉથી પ્યારી બે ચીજ એક સાડી ને ખીજ બાલ. જે છોકરીની સાડી કોઈ જવાન્યો બગાડે ને તે છોકરી છછણી પડે ત્યારે જાણવું કે એક બૈરાંની ખરેખરી લાગણી તેણીએ દેખાડી દીધી છે. જે તે છોકરી એમ કહે કે કંઈ નહીં રેજી, સાડી તે શું મુઠ્ઠી જીવ લઈ આવીછ. ત્યારે જાણવું કે છોકરી બડી ઠગારી ને ઉસ્તાદ છે. ને જે છોકરી સાડી બગડવાથી રડી પડે ત્યારે જાણવું કે એક નવી સારી અપાવવાની ચોટથી માથે ઉગી.

કાવસ—સે એજ આવેછ હુસ્યારી રાખજે.

જમસુ—મારી પછવાડે રહીને મને પ્રોત્થ કર્યાં કરજો. હું તો હમણાંથીજ ૮૮ ૫૫ થઈ ગીયોછ. (કુંવરને નાનું આવે છે)

કુવર—આવો બા, તમારો કોણ છે?

જમસુ—મારું નામ જમ જમ મકુંજે.

કુવર—અરે બા, બોલોતી ધસી ધામીને એમ ગંગુળાયા શું કરોછ! તમારું નામ શું?

જમસુ—જી મારું નામ કાવસજી ધનજીભઈ ધનાપતી (કાવસને) અરે પણ ડગલો ખેંચ્યા કરોછ, તે મારું ગરું ચીપટઈ જાયછની.

કુવર—કાવસજી કે? હા ઝારખ્યા ને આય તમારી પછવાડે નાસોગાસો રમેછ તે કોણ?

જમસુ—જી એ તો મારો નોકર જમસુ.

કુવર—તે એમ પછવારે પછવારે ખીધેલી ઉંદરડીની કાતી ભરાતો સંતાતો કાંય હોસે! એને કોઈ ખાયછ કરડેછ કે? ચલરે બહાર નીકળ મુલા ચોર અડડગતી કાતી મોનું શું જોયા કરેછ—એમ શેઠ શેઠાણીની સામે જોયા કરશે કેની તો સપાટ મારીને મુલાનું ડાચું ભાંજી નાંખશ.

જમસુ—કેમરે? બાઈનું મોનું કાંય જોયા કરેછ? ઇસ્કુપીડ, બેવ-કુર્ડ નીચી નજર કર, નીચી નજર કર (મનમાં) શેઠ આગળ આઝમે પહેલું બયાનું.

કુવર—તમારો નોકર ધણો મુરખ લાગેછ.

જમસુ—અરે તદ્દનજ હજમરો છે—મારા જેવા મોટા ઝિસ્કા તવંગર શેઠની આગલ હાથ જોડીને ઉભો નહીં રહે તો હું તો જુતારો લઈને મારું નોકર ચાકર આગલ તો હું ધણો મીનજી ને આકરો રેહું જો.

કુવર—એમજ કરવું જોઈયે—મુલા નોકરડાને તો કુતરાની કાનીજ ગણવા જોઈયે.

જમસુ—ને આય ખીલાડી જેવી ઉભીછ તે કોન!

કુવર—એ તો મારા ઘેરમાં કામ કરનારી દાસી છે. ખીચારી બનાવવા અકકલની આછી છે.

જમસુ—હારે તદનજ ભાટ મામી લાગેછ.

કુવર—એનામાં જરા સુધણા નથી—તદનજ મુખી માથે પડીછ—
મારો મીઠાસ જયછ હારે હુંખી એને ખાંસરે ખાંસરે ઝપેટી કાઢુંછ.

કાવસ—(મનમાં) નાજાં તો બડી કલાંટ લાગેછ.

નાજાં—(મનમાં) કાવસ તો ઘણો પાછ ને છટર લાગેછ.

કુવર—એમ આવરે—અડુખરાની કાની ઉભીછ સાની? આય
આકરને રાધનીમાં લછ જ ને રાતનું વધિલું ઘાડીનું ગેસ ને વાસી
રોટલી એભરાવ—મુવો ખાવરો દૈત જોવો લાગેછ તે એભરાવસે નહી
તો પાંજરામાંથી પોપટજી ઓગરી કરી જશે.

કાવસ—ખાધ સાહેબ, મને મુખ નથી લાગી.

કુવર—ચપ મુવા ચોર—(સપાટ કાઢીને મારે છે) બાહની સામ્યું
કેમ બોલેછ? તુંને કેહયું કે જઈને એભર તો જઈને એભરવાનુંજ
સામ્યું કેવું બોલવાનું? મુવો તરકરો કેયેનો.

જમસુ—(મનમાં) શેઠની ઠીઠ નોકરી યાયછ (માટે) નાજામાય,
તમે મારા નોકરને એમ મારોછ—

કુવર—તે તમે કાંય વચ્ચે બોલતા હોશો?

જમસુ—નહીરે હું તો એમ કેહુછ કે તમારા નાજુક હાથ
હુંખી આવશે—લાવો હુંજ એની સેવા ચાકરી કરું.

કુવર—તે જોવની તમારા નોકરને હું મારસ ને મારી આય
ચાકરડીને તમે મારજો—એમ અરસપરસ એક ખીજાને આપરે
મદદ કરશું.

જમસુ—(મનમાં) કામકાજની વહેંચની તો સારી થઈ.

કુવર—(નાજાંને) લછ જ આવ મુવા ખુલીયાને. નહીં તો રાંધ-
નીમાં બેઠે બેસીને ખીખી ખાખા તા કરતા ને હાંસમોરનું જોડું
ના બનતા.

નાજાં—(કુવરને) કેમ છેકજ ફાંસ જયછ કે! તારી કાંઈ
કમબખતી આવીછ કે?

કુવર—(નાળને) એ તો હું પુરેપુરી ને ખરેખરી શેઠાની બનુછ
(મોટે) હવે તું જયછ કે તુંનેખી એકુ એ સપાટ મારું (મનમાં)
મને શેઠાની બનાવીને અત્યારથીજ ધરઈ ગયેલી લાગેછ.

જમસુ—(મનમાં) શેઠનેખી હાથના કીધેલા હાથે વાગા—મને
શેઠ બનાવીને અત્યારથીજ કાન ચીમટતો હોયે.

(નાળ અને કાવથ જય છે.)

કુવર—કાવસજી, તમે ધણા એસ્કી કાંકડાં છો.

જમસુ—હાજી, પેંકયુ (મનમાં) બધું 'કોટ જુદ કોલર સો
ભાડેનું' છે (મોટે) ને તમારો થયેરો કાંઈ ચોરો નથી.

કુવર—(મનમાં) તે તો હું રાંધનીમાં વાસણ ઉઠાઈ ત્યારે આવીને
જેને.

જમસુ—તમારા બાવાજી ક્યાં ગયા?

કુવર—(મનમાં) ઇચ્છાપોરમાં તાડી છેનેછ (મોટે) તેવણુ તો વાંદરે
સંધાવ્યાછ—તમારા બાવાજી.

જમસુ—(મનમાં) ક્યારના જેહસમાં ગયા.

કુવર—મકુંજે તમારા બાવાજીની સાથેજ મારા બાવાજી સીધાવ્યા.

જમસુ—(મનમાં) ત્યારે તો જેડની છમસી વરસી સાથે થવાની.

કુવર—તમે મારી સાથે અદરાવા આયાછ કે?

જમસુ—હાજી ને બની શકે તો તમારી સાથે પનવાખી તૈયાર છેઉં.

કુવર—(મનમાં) પનવા પછી ગાદીની ખુરસી પર નહીં, પણ
લાકરાના પાટલા પર બેસવું પડશે.

જમસુ—પણ તમે મારી સાથે પનશો?

કુવર—તો વરી ખીજે કહીં શોધવા જઈ? પણ આજે હું શેઠાની
છેઉં ને કાલે નોકર બનું તોખી મારી સાથે તમે પનનો કે?

જમસુ—નોકર તો સું પણ વાંદરી બનો તોખી તમારી સાથે
પનનું—ને હું આજે શેઠ છેઉં ને કાલે ચાકર બનું તો?

કુવર—ચાકર તો સું પણ ગધેડો બનો તોખી પનનું—પણ મારા
કહોં નસીબ કે તમારી સાથે મારા લગન થાય!

જમસુ—ને મારા કહી લાવગ કે તમારા જેવી છોકરી મને મલે ?
[બંને એકબીજાના ગાલ પસવારીને ગાય છે.]

ગાયન.

કુંવર—

પ્યારાથી, તારાથી તજર લાગી મારી.

લવ, વહાલા છેવ, લાલા છેવ, છેલ છખીલા મારા

આવો વહાલા પ્યારા મારા—મારી

પી ધરધને પીપયું થતો ના, ખોટી ટીપો કાઢી પુને જતો ના.

જમસુ—

ઝોતારીની ? બાક્યું બાક્યું નાજન, બાક્યું બાક્યું.

~ નેવર નેવર નેવર ડીયર, નેવર નેવર, ગો રેસ રમવા પ્યારી મેદાન—

જમસુ—(મનમાં) શેઠ અદરાતો પનતો ખુણે પડયો હુંજ ગોડવધ
જાડં તો મળહ પડે.

કુંવર—(મનમાં) નાજાં ગમે તો બીજે શોધી લેશે. હુંજ એની
સાથે નકકી કરી નાખું.

જમસુ—તમુને કેટલાં વરસ ? તમારી ઉમર સું ?

કુંવર—ઝોવામ બૈરાંતી ઉમર તે કંઈ પુછવાની હૈસે ? યાદ રાખજે
બૈરાંતી ઉમર નહી પુછીયે ને માટીડાનો પગાર નહી પુછીયે. જો કોઈ
બૈરી પુછીયા વના કહે કે મારી જીમર વીસ વરસતી, ત્યારે સમજી
લેવું કે પુરેપુરા પાંત્રીસ વરસ ને માટીડો પુછીયા વના કહે કે મારો
પગાર બસો રૂપ્યાનો તો સમજી લેવું કે કેલી ત્રીસ પર પાંચ.

જમસુ—(મનમાં) કહેજે કે પન્નેલી જીંદગીમાં ઘાયું શીખવાનું
હોયજ, પણ મેં તો અદરાયા અગાજી શીખવા માંડ્યુંજ.

કુંવર—મને સાઈં સાઈં રાંધનાં આવરેજ તે હું તમુને ખવારસ
આપટ ને મલીદા.

~ જમસુ—ખુબ ગુજરેગી મીલ બયઈંગે દીવાને દો.

કુંવર—તમે મુંસલમાની લાસાખી જણાઈ કે ?

જમસુ—અરે હું તો સાત લાસાનો ધણી છું (મનમાં) ચોથી
ચોપડી શીખતાંજ ઇસ્કોલમાંથી નાસી જતો'તો.

કુંવર—ત્યારે અમેજીની તમુને ઘણું સરસ આવરતું હોય?

જમસુ—અરે બધી પોલત્રી ત્રીકસની સમજ્યું છ

કુંવર—મરેરે તે સું ?

જમસુ—રાજદવારી બાબદ પોલત્રી ત્રીકસ સમજયા કેની ?

(મનમાં) કોણ જાણે આટો બકાયો કે ખરું બોલાયું.

કુંવર—ત્યારે આય હોમરલ કહેછ તે શું ?

જમસુ—તે કની આપરે છે તે કરીને હોમ એટલે ઘેર ને રલ એટલે લાઇન દોરવાનું રલ.

કુંવર—તે તેને શું કરે ?

જમસુ—ઘેરમાં રલ બનાવીને નોકર ચાકરને માર્યા કરે કરે ને ધાક રાખ્યા કરે ને કોઇ વખતે તે હોમરલ આપરાજ બરડા પર પડે.

કુંવર—વારું તમુને કંઈ ગાતા વજરતા આવરેછ કે ?

જમસુ—હા મને વેનીલાલ મેહતાજીએ છબ જાલીયા માલીયા ખુબ છાજ એવું ગીત શીખવેલું ગાઉં ?

કુંવર—નહીં નહીં—આપરે કંઈ ખીજું ગાઇએ.

ગાયન.

જમસુ—

બંગલો બંગલો બંગલો રે—

મારી નાજાં પ્યાડીનો બંગલો

ફલવારી ને ક્યારીનો બંગલો

તાડી છેજવી પીસું—સીખ ને સોટ ખાસું હુંજ તરાવી નાખ

ગમત કરસું જી—રમ્યે મજાહની બાજી ખોલો લઇને જરાજી—

કુંવર—

સુઝાં ખુમલા ને ખીજું તિાજ લેવડા ને ત્રીજું કોલમીનો

પત્થો મટમટો. મેડી ચોલાઇની લાજી— ઘઉંની રોટલી તાજી,

ખાજે તું થઇને રાજી.

કુંવર—

આવો હું તમુને મારો બંગલો દખાડું (મનમાં) બંગલો

તો મામડામાં બપરી.

જમસુ—હાજી ચાલો-પછી તમે મારે બંગલે આવજો-તમુનેખી ફેરવીને દેખાડસ (મનમાં) બંગલાને બદલે તમેલાની પછવાડે ખોરડી તો છે.

[બંને જાય છે, ખીજી તરફથી નાજાં અને કાવસ આવે છે.]

નાજાં—હું ખરેખર કેહુંછ કે તમારી મીતભાત એક નોકરના જેવી નહીં પણ એક શેઠના જેવી ડીસંટ છે, મીં જમશેદજી.

કાવસ—અરે બા, હું વલી મીં જમશેદજી કેદારે થયો? આપરે તો નોકર માણસ તે જમસુ કહેવધયે-ખરે પુછાવો તો તમુને કુવર નહીં પણ કુવરબાઈ કહેવું બોધયે, કારણ કે તમા શેઠાની બનવાને લાયક છો.

નાજાં—(મનમાં) એજ કાવસ હોતે તો કેવું સારું થતે ને મને કેવી ખુશાલી ઉપજતે.

કાવસ—(મનમાં) એજ નાજાં હોતે તો કેવું સારું થતે ને મારે ખેડા પાર પરતે.

નાજાં—તમારા કાવસજી શેઠ, મારા બાઈ સાથે અદરાવાના છે કે ?

કાવસ—હું નહીં ધારતો કે કાવસજી શેઠ તમારા બાઈ સાથે અદરાય ! તેવણું ધ્યાન તો કોઈ જુદેજી ઠેકાણે લાગુંછ,

નાજાં—જ્યારે જુદેજી ઠેકાણે કાવસજી શેઠનું ધ્યાન લાગુંછ ત્યારે અહીં શું ધકેલા ખાવા આયા ?

કાવસ—તે અહીં આવવા પછીજ તેવણું ધ્યાન જુદે ઠેકાણે લાગ્યું.

નાજાં—એ તો નવાઈ વાત.

કાવસ—પણ નાજાંબાઈ કાવસજીને પસંદ કરશે કે ?

નાજાં—નાજાંબાઈનું ધ્યાનખી જુદેજી ઠેકાણે લાગુંછ

કાવસ—તમારી બાઈ તો બહી મીઠજી ને પાજી છે.

નાજાં—એ તો નસીબ જોરે બાઈ બની બેઠીછ. ને તમારા કાવસજી શેઠ તે કહાં દાહ્યા છે ?

કાવસ—એખી નસીબ જોમેજ શેઠ થઇ પેઠાઇ.

નાજા—એ પેનું જોડું કાસીસંગ કેમ જશે ?

કાવસ—એ બે ગમે તો પનને કે ગમે તો કુવામાં પડે પણ હું તમોને મારા હાથની ઝાફર કરું તો ! બોલોની, જવાબ દોનો. તમે બોલતા નથી તેથી મારે એમ સમજવું જોઇયે કે તમા કબુલ થાવો.

[નાજાનો હાથ કાવસ પકડે]

ગાયન.

કહે પ્યારી બની છું સદાની
જન મારા આઝો
પ્રાનના શરમાઝો
હસી રમી પેલસું માહુખતની બાજી
હારીને થઇશું તમારા
પ્રેમનો બુખો હું ખાસો છું, તારા
તરસે છે હોઠ ખીમારા.

[કુંવર અને જમસુ તેમની પછવાડે આવી પુગે છે]

કુવર—એ શું ફારસ કરોછ ? (કાવસના બરડા પર બે ધમાકા મારીને) મુવા ચોદા વુને શરમ નથી આવતી ? મારી કુમલીનો હાથ સાનો પકડતો હોસે ! એ શું તારા બાપ બપાવાની બેરી છે ?

જમસુ—(નાજાને ટપ્પો મારીને) ને રાંડ વાંદરી, વું મારા ચાકરના હાથમાં હાથ આપીને નાચેછ નદરેછ ! લાજ નથી આવતી ? એ તારી બપહ મમહનો કંઈ માઠી થાયછ ?

કુવર—તમારા નોકરને એક લાત મારો—મુવો બેશરમ બેહયા.

જમસુ—તમારા સખુનપર એકના કરતા બે માફ ને તમેખી તમારી દાસીને બે ચાર ધમ મલીદા સેવા.

કાવસ—(જમસુના કાનમાં) કેમ બચા ઘણી લાહેરી કરેછ તે તારી કુમખખતી આવીછ કે ? લાત મારીછ કેની તો ડોકુ ધરીને મરડી મુકસ.

જમસુ—તે ડોકુ મંડયું-હમણા તો તારી કમરજ મરડાયછ
(લાત મારેછે.)

કુવર—(નાજાને ધકકો મારીને) તું પેદાની પડતી મરે-મારી
આખર લીધી રાત નકટી!

નાજા—ઐ તું મરેરે મારતી—મુઘના હાથ છે કે હથોડા!

જમસુ—(કાવસના કાનમાં) કેમ કેવી મળ પડી! પુરેપુરે શેઠ
જેવો લાયુંછ કે નહીં?

કાવસ—ખચ્ચા સવા પોહરની પાદશાહી કરી લે.

જમસુ—હાજતો ઐવો લાગ પાછો ક્યારે આવવાનો?

કુવર—(નાજાના કાનમાં) કેમ કેવી મળહ! પુરેપુરી શેઠાણી
જેવી લાયુંછ કે નહીં?

નાજા—ઐ તો રાજાની જગાએ હમણાં દડકો છે.

કુવર—હમણાં તમે દડકાની કાની કુદયા કરો પછી સૌ થઇ
રહેશે. જ દોડ, કાવસજી શેઠને વરે સોડા વીસ્કી લઇ આવ-નહીં
તો ખુણામાં ઉભી રહીને તુંજ બાટલીથી ગોટ ના ગટાવતી-તુંને
તો ઐમ છાકટી થવાની ટેવ છે.

જમસુ—(કાવસને) દોડરે દોડરે, તું થોડું ખરક લાંજી લાવ.
નહીં તો થોડું ગજવામાં ના સેરવતો. તુંને તો ઐમ ચોરી ચપાટી
કરવાની ટેવ છે.

નાજા—(મનમાં) રાત ધમકા મારેછ તે જાણે ગોદરા પખોરેછ.

[જાય છે]

કાવસ—(મનમાં) નખખોદગીયાએ લાત મારી તે કારા કારા
દાખાં ઉઠ્યા હોસે.

[જાય છે]

કુવર—તમારો હજમ કોઇ ધણો હુશીયાર હોસે તમારી દાઢી કેવી
મજેની પોરીછ વાહ કેવી મજની સુમારી સુમારી છે જાણે આવાં
ગોરાણીની સપાટનું તરીયું.

[ગાલ ને દાઢી પસવારેછ.]

જમસુ—ને તમારા બાલ કેવા મળેના ઝોર્યાં જાણે સેવ ગાંધ્યા વાળા બેયાજીની દાદી.

[નાજાં અને કાવસ વીસ્કી સોડા અને ઘરફ લઇને આવે છે]

કુવર—તમારી ગરદન પર હું ઝેમ હાથ મુકું છું ત્યારે ઝેવું લાગેછ કે પાકટ દોષી પેટમાં દાખ્યું હોય.

જમસુ—ને તમારું માથું ઝેમ હું છાતીએ દાખું છું ત્યારે ઝેવું લાગેછ કે જાણે તરબુચ કાપીને ખાધું હોય.

નાજા—(મનમાં) મરેરે તમારા કોટક જોતાં નીરજ ગરી ગીયાં.
[હસતી હસતી ખુરસી પર બેસી જાય છે.]

જમસુ—ઉઠરે ઉઠ ખુરસી પર સાતી બેઠીછ ? બાપદાદા ખુરસી પર બેસીને મરી ગીયેલા તે વરી ખુરસી પર ખીરાજ્યા-ઉભી રેહ ઝેમ ઝેક તરફ.

કુવર—(કાવસને) મુવો જાણે બાપ લાખ ચાલીસનો દીકરો તેમ કમરે હાથ દધને ઉભો-હાથ જોડીને ઉભો રેહ.

જમસુ—ને પગખી જોડ, જોડ પગ.

કાવસ—(મનમાં) બચ્ચા તારા હાથ નહીં જોડાઉં તો મારું નામ કાવસ નહીં.

કુવર—ઝેમ આવો, ઝેવા નોકરડા પીજરડા ધંજરડા સાથે વાંત ના કરો-મારા હાથે તમુને વીસ્કી નામી આપું.

જમસુ—પણ તે અરધું તમલરથી વધારે ના આપતા જો-હું તો પ્રિય ટાપી પીઉં તો ચઢી જાય તેથી અરધું જ ગલાસ પીઉં છું.

કાવસ—(જમસુને) જરાકજ પીજો-છાકટો ના થઇ મરતો-મછી તારી લાસ અહીંથી કોન ઉંચકશે ?

જમસુ—કીપ કવાઇટ સર, કીપ કવાઇટ-જવ ઉદર જાકર ખડા રહો (મનમાં) હવે જરા સાહેબ લોક ફાસ્ટીન કામ લઇયે.

કુવર—લેવોજી તમારી સલામતી તમારી ઉમેદ પાર પડે તેની સલામતી.

જમસુ—પણ તમાખી ઘેવાની—એમ હું એવસા પીવસ તો મારે ગરે ખુટશે.

કુવર—હુંખી પીવસ. વરી તમારી સલામતી સવું ત્યારે હું નહીં પીઉં.

નાજી—(કુવરને) મુઠ છાકડી થઇને પરતી ના આપરના કાંકરા થશે જો.

કુવર—(નાજીને) છાકડી થાઉં તો તમે મારી ગોરસી કરજો (માટે) કાલી દીકરા, તારા બાવાજી પાસે દોલત કેટલી હોયે વારં ?

જમસુ—(મનમાં) દોલત દરવાજો ને ખજાનો ખાટલો (માટે) હોસે દસ બાર બાખ રૂપ્યાનો જીવ—ને તમારા બાવા પાસે થું પુંજી વારં ?

કુવર—(મનમાં) : પુંજીમાં પગના પેટાવા ને કાટેલી ગોદરી (માટે) હોસે એવણ પાસેખી એટલીજ હોસે. મારા બાવાજી જ્યારે એકપર બેંક લખી આપેછતી ત્યારે હું જોઉં કે પપાજી સાડી સાતરીસ બાખનો હિસાબ ગણેછ.

નાજી—(મનમાં) મુઠ મેટ તો જ તે બરડી રહ.

કાવસ—(મનમાં) બેઉ કમખખતો ધસેલા છે.

કુવર—આય ખેઉ મુવા મોહું સાંવીને આપરા કોરા કાઢેછ તમે એ જોકને અહીંથી ખેરવો.

જમસુ—હુંખી એમજ ધારંછ કમખખત છાતીપર ઉભોછ તે ગોટ ગરે ઉતરતો નથી. તમે જો જણા અહીં શું પછારા માર્યા કરોછ ? (કાવસને) તું જ ને રાતને સારં થોરા પપેટા કાંઠાં છોડી મુક.

કાવસ—(જતા જતા) તારં માથું ડોલવાનો હવે વખત આવેછ.

કુવર—(નાજીને) ને તુંખી અહીં સુની સાવજ જેવી ઉભી રહીને તારી સગી વાહલીના નાચના તમાસા જોયછ કે ? જ રાતને સારં થોરો, ધંડાની અકુરીનો મસાસો છુંડી મુક.

નાજી—(જતા જતા) ઉભી રહે તારં માથું છુંડવાનો વખત આવી લાગોછ.

કુવર—આસો આપરે નાસો ગોસો રમીયે.

જમસુ—તે કેમ ? મને નહીં આવરતું જરા શીખવાની.

કુંવર—તમે જાણે આંખે પાટા બાંધ્યા ને હું તમુને ટપલા મારી ને નાસી જાઉં ને તમે મને પકડો.

જમસુ—ને હું તમુને પકડું ને પછી તમારી આંખે પાટા બાંધીને તમાને ટપલા મારું કે ?

કુંવર—નહીરે બેરાંને તે કાઠ ટપલા મારતું હોસે કે ?

જમસુ—(મનમાં) નહીં માઠીડાજ ટપલા ખાવાને સરજવાછ ?

કુંવર—આવો તમારી આંખે પાટા બાંધું

જમસુ—(મનમાં) બાંધ્યા બાપુ એખી જાણે ગમત. આવી રૂપાળી ને હાથે ટપલા ખાવામાંખી ગમત છે. પનવા પછી તો ટપલે ટપલે માથે આંધરું થવાનું તો છેજ તો હમણાંથી જરા પ્રેકટીસ તો પાડયે (માટે) તમુને હું પકડસ, ને ટપલા નહીં મારસ તો કાસી તો જરૂરજ લેવસ.

[આંખે પાટા બાંધવા પછી કુંવર ટપલો મારી નાસી જાય છે, જેને પકડવા હાથ લાંબા કરી ટંટોસ્તો જમસુ પણ જાય છે. મનજી કાકા ખીજી તરફથી આવે છે]

મનજી—માચી મરેરે પહેલી રાતે ધડેલા ખાધને મરી ગીયા. માચીએ રૂપ્યો તો પાછો નહીં આપ્યો પણ દાંડકું લાધને મારવા ને આયો તે હમે બેઠા નાસી આયા

[નાજા આવે છે.]

નાજા—આ પપા ડીયર તમે આયા કે ? વાદરે શું કરી આયા ?

મનજી—આપું લાંજીને આંટો કરી આયા—પણ તું આવી ચીઠરે હાલ કેમ ? આવાં રેજકાન કપડાં કાંય પહેર્યા હોસે ?

નાજા—જરા મને સોખ યધ આયો.

મનજી—છોકરીની જાત જેટલી વીચીત્ર છે, તેટલાજ તેમણા સોખખી ચીત્ર વીચીત્ર છે કાલે તું મોચન ધાચનના ધાધરા પહેરીને નીકલે તો હું અજબ નહીં થાઉં. પણ તું પેલા કાવસને મલી કે ?

નાજાં—હા મહી ઇન્ચમણ જેવા છે આપુને તો કંઈ ગમતોખી નથી.

મનજી—એમ શું કરેછે ને—આવા મળનો ગોરો ધતમારો છેની.

નાજાં—તે તમારી નજરે એવા લાગે હાસે મીઠાજનો પાછું ઇંદર સાન સલુક વગરનો ને છાકડો.

મનજી—એવા તો નહીં હતો એકાએક એમ કેમ થઈ ગયો !

નાજાં—તમારી આગલ સાન સલુકનો બન્યો હાસે, મારી તો અસાધેની નહીં હોતો રાખું.

મનજી—ત્યારે તારો વીચાર શું છે, પણવું નથી ? ને ઘેરમાં પડીને ખુલ્લાની કાની ખીચરો ખાયા કરેવાછે ?

નાજાં—મારો પણવાનો તો વીચાર છે પણ તે કોઈ ખીજ સાથે.

મનજી—ખીજ સાથે ! તે વરી કોણ ?

નાજાં—કાવસના નોકર જમસી સાથે.

ધનજી—હેં શું ખોલી ! નોકર સાથે ? હું ઘેરનો ગવનદર ને તું મીસ ગવનદરેસ ને નોકરડા આકરડા સાથે પણને ?

નાજાં—નોકર છે પણ લખખણ તો શેઠ સાહુકારના જેવા છે ને ખુબસુરત કેવે મળેનો છે.

મનજી—ઈંદર રાજની દરબારમાંથી કોઈ પરીજનદ તો નથી દોડી આવ્યો !

નાજાં—ને સીપોસા લણેલો છે. ઇંગ્લીસ ને ફ્રેન્ચખી જાણેછ.

મનજી—ત્યારે ઇંગલાંડનો પ્રાઇમ મીનિસ્ટર બને ખરો.

નાજાં—પપા, તમે એની સાથે વાતચીત કરી જોવો.

મનજી—વાતચીત શું કરું ? એના કાન ધરીને ઉપેરી કાઢું—એનું સત્યાનાસ જયરે એનું—જેઉં તો ખરો એ જમસુ કોણ સુવેાછ—ગવનદરના ઘેરમાં એ શીતુરી ક્યાંથી આવ્યો !

[ધસારા બંધ દોડી જાયછ.]

નાજાં—પપા, પપા, હોમાં રેહો, હોલા રેહો જરા સાંભરો તો ખરા.

[નાજાં પછવાડે દોડી જાયછે ખીજ તરફથી ધનજી ને કાવસ આવેછ.]

ધનજી—હું તુંને ખુલ્લું કેહું છ કે એવી દાસી કાસી સાથે હું તુંને કદીખી પનવા દવાનો નથી. તુંને મોટો કાધો, શીખવ્યો ભણાવ્યો ને કીકટ રમાડ્યો તે શું નોકરડી સાથે પણવા?

કાવસ—પણ મને જે છોકરી ગમે તેની સાથે તમે મને નહીં પણનાવો?

ધનજી—તે તું રસ્તે ચાલતી ઘાખન કે વાસણ ઉઘરનારી ધાતનને પસંદ કરસે તો તેની સાથે હું તુંને પણનાવીને ગથેડા બનસ કે?

કાવસ—એ છોકરીની જાત ઉંચી છે.

ધનજી—તે કુતરાની કાની કાન પકડીને ઉંચકી કાંચ નહીં જોઈ કે ચીચવાયછ કે નહીં?

કાવસ—પપા, તમે રમુજ શું કરો છ જો!

ધનજી—રમુજ શું કરે મારાં બાપનું કપાળ—હમેશાં અંગ્રેજી સુટ પહેડીને એસ્કી થમને ફરે ને આજે અહીં આવો ધંધરો ખીછરો કાઠીકોમ જેવો આવ્યો ને કપરાંની કોણુ જણે મગજ પર અસર થઈ તે આવી ગવલન તંબોલન પર મોહી પડ્યો.

કાવસ—એ છોકરીને એવું કાંઈ બોલોના. હું સાંખસ નહીં.

ધનજી—એ તારી દમ ડાઠીની વાત તારી પાસેજ રાખજે. હું સાફ કેહું છ કે એ દાસી સાથે કખ્ખી તુંને પણાવવાનો નથી પછી તારી વાત તે જણી.

કાવસ—એ છોકરીને તમે જોજો પપા! ને પછીખી જો તમા ના કહેશે તો તમારા હોકમને તાપે થઈ હું તેની સાથે નહીં પણશ-પણ પેલી લઢકની વડકણી તોછડી તરકડી નાજાં સાથે તો કદીખી પણવાનો નથી.

[ચાલી જાય છે]

ધનજી—લેવો દીકરા જણો ને મોટા કરો ને તે તાઈ તંબોલી સાથે પણની આવે ત્યારે તમે આંધુમીછું કરીને ઘેરમાં લેવો. ચાર જમાનોજ ઉંધો આવોછ તો.

ગાયન.

ભાઈ મારા રે ઉલ્ટો જમાનો આયો,
 શું ઉલ્ટો જમાનો આયો ભાઈ
 બાપની સામે બોલે, રેસમાં ટાળકી છોલે
 સદો બેલી કલબમાં ડોલે બાપ લાખનો જયો રે.
 રીતની બીક તે માંગે લાજ વખાતી ટાંગે.
 આછું પડતાં ફેસ્તો જાગે, કલજુગ કવો આયોરે.

[ધનજી માથે હાથ દઈ ખુરસી પર
 બેસે છે અને જમસુ આંખે પાટા
 બાંધેલા તોતોસતો આવે છે]

જમસુ--કહાં ગઈ ડીયર ડારલીંગ! હું તુંને પકડ્યા વગર
 રહેવાનો નથી. તેં મને પીસતાલીસ ટપલા માર્યા તો હું તુંને
 બે ચાર કીસ તો લેવશન.

[આગળ ચાલે છે.]

ધનજી--પેલા બ્રહ્મા મનજીને સોધી કાઢું. એમ્મી હજીમરો જોવા
 ખુબસુરત જવાન દાસીને ઘેરમાં રાખી કાંઈ સુવો હોસે !

[ધસારાબાદ જવા માંડે છે અને
 જમસુ સાથે અથડી પડે છે અને
 જમસુ તને પકડીને કીસ લે છે].

જમસુ--પકડી, આખરે પકડી ને ચુમીબી લીધી.

ધનજી--કોણ જમસુ?

જમસુ--(પાટો કાઢીને) મોઢા શેઠ તમે ?

ધનજી--તારો અવતાર બરે તારો, મારું મોહરું બધું અછથી
 નાખ્યું.

જમસુ--તે હું તમોને મારી ખારી સમજ્યો.

ધનજી--ન આવ તવો કોરો સુટ પેહરીને કહાં લાલ્યાના લગ-
 નમાં જાયછ ?

જમસુ--કાવજી શેઠે પહેરાવ્યો ને કહ્યું કે તું શેઠ બન.

ધનજી--તે તારા બાપદાદા શેઠાઈ કરીને મરી ગયલા. ને તારી
 ખારી કોણ સુવેલી છે ?

જમસુ--મનજી શેઠની દીકરી નાનખાય.

ધનજી--એ બધી શું કયુંબર થઈ ગઈ ! તે શું તારી સાથે
 પહુવા માંગેછ કે ?

જમસુ—હારે સેઠ, તે મારી ઉપર પેલી ચાંદી ને હું તેની ઉપર
પેસા થયોછ.

ધનજી—ને આય બધું સાંભળીને હું રવાના થયોછ. બધી આબડ
અબડ થઇ ગઇ-પેસા શેઠ થઇને નોકરડીને પણવા નીકળ્યો ને આય
ધનધનધારી શેઠાની સાથે પણવાના પછાડા મારેછ.

જમસુ—નાજમાય તો હમણાથીજ પસંદ કરદેમ બોલી ચુકા.
ગમે તો તમે આવીને પુછી જોવાની.

ધનજી—ચાલતી જઈને પુછું-નખખોદગીયા દુકટાઓએ શું
કોફરાન જગાડયુંછ-બધો ઉલટા સુલટી મામલો થઇ ગયેસો લાગેછ.
કંઈ સમજ પડતી નથી.

[બંને જાયછે, મનજી આવે છે].

મનજી—હવે આય દુકટીને કેમ સમજાઈ? મારું ગવનદરપણું
કેમ ચલાઈ? કેમ એને તાપે કરું? માયું તો બધું તતરીને
તરકી ગીયુંછ. ના કહી મરતો તો જો-કે મને બપોરના ખીર પોટર
સદતો નથી તોખી તન ચાર બાટલી ધીઆડયો, તો પછી માયું તે કહાં
ઢેકાણું રહે? માયું એક તો દુખી આયુંછ (કપાલપર રમાલનો પાટો
બાધતા) ને તેમાં આય દુકટીએ પૂરું માયું ચેરવીને ચકડોલ
બનાવી દીધું.

[પાટો બાંધી ખુરસીપર બેસે છે,
અને કુવર ધીમ ધીમ પછવાડેથી
આવેછે.]

કુવર—(મનમાં) ખીચારો મારો કાઠિ હજીર આંખે પાટો બાંધી
નેજ બેઠોછ-એક ખીજો ટપસો આરં (મનજીને ટપસો મારીને) કેમ
કીસ લીધી કે?

મનજી—હેં કાણુ? કુવર! મને ધેરના ગવનદરને ધખ્યો.

કુવર—માફ કરજો શેઠ, મેં તો તમને કાવસજી શેઠ સમજીને
ધખ્યો માર્યો.

મનજી—તે કાવસજી અહીં ધખ્યા ટપલા ખાવા આયોછ કે?

કુવર—તેવણુ કહેજો મારી આંખે પાટો બાંધીને તું મને ટપલા
માર ને હું તુને પકડીને કીસ લેઈ.

મનજી—તોખા તોખા તોખા નોકરડીને કામ લે! હાહાહાહાહાહા
અભિજન કરી મુક્યુંછ. પણ તું આવ નવી સાડી પહેરીતે કહાં
નાતકે કરવા જાયછ?

કુશર—નાજાંબાહાએ આવ સાડી પહેરાવીને કહ્યું કે તું શેઠાની
બન તે મેં શેઠાની બનીને કાવસજી શેઠને ટપલા માર્યા.

મનજી—પણ તારી શું મકડુર કે મારા જમાઈ થતાંને ટપલા મારે?

કુશર—તે જી એવણુ મારી સાથે પણવા માંગેછ ને તેથી મારે
હાથે ટપલા ખાવાનો તેવણુને શોખ થઈ આવ્યોછ.

મનજી—બાહ નોકર સાથે પણુને ને નોકરડી શેઠ સાથે પણુને
મારા નસીબમાંથી શું કોટક જોવાનાં છે.

[મનજી ને જમસુ આવે છે.]

મનજી—એમ મનજી, તું બડો બેવકુફ ને ગધેડો છે. ખુબસુરત
દેખામણી દાસીને તે કોઈ ઘેરમાં રાખવું હોય? તારી અકલ કહાં
કુટી ગઈ!

મનજી—ને તમેજી મારા સાહેબ મોટા હજીર છેએ. દીકરાને
અદરાવા મોકલે ત્યારે કોઈ અંચલ ચીલ ઝડપ્યા નોકરને સાથે
મોકલે કે? તારી સુધ્ધી કહાં ચરવા ગઈ!

મનજી—મારી સાથે ખટપટ ના કરતો હું—મારું બિજુ કંઈક છે.

મનજી—બિજુ કંઈક તે અહીં કઈ બલાને. નીખ્યોદ ગીયો નકામો
વાંદરે ધકેલા ખાવા લઈ ગીયો ને અહીં કાંટાનું કટેસર થઈ ગીયું.

મનજી—ને તારા જેવા અવરદસાને વાંદરે લઈ ગીયો તેમાં તો
મારો રૂપો સુધ ગીયો.

મનજી—પણ અકુખરા, કઈ વીચાર કીધો મારી દાસીપર તારો
દીકરો મોહી પડ્યોછ હવે કરીયે કેમ?

મનજી—ને મારા નોકરપર તારી દીકરી મોહી પડીછ તેવું કેમ
કરીયે?

જમસુ—(કુશરને) હું કઈ એવણુનો દીકરો કાવસ નથી હું તો
એવણુનો નોકર જમસુ છું.

કુશર—(જમસુને) હું કઈ એવણુની દીકરી નાજાં નથી હું તો
એવણુની દાસી કુશર છું.

જમસુ—તેં મને ડગ્યો, આક્રમો લુચ્ચી.

કુવર—તેં મને છેતરી, આપ્યો હુઆ.

મનજી—આય તો ઘોંટાળામાં ઘોંટાળો.

ધનજી—મારું ભેજું તો ચકલમ થઇ ગીયુંછ.

મનજી—કોઇ બરાબર ખોલાસો નહીં કરશો તો હું હમણું
ધેલો થઈ જવશ.

ધનજી—ને મારે માથે લાહી ચઢી જશે.

મનજી } —કોઇ ખોલાસો કરારે, કોઇ ભાંસી મરે.
ધનજી }

[નાળાં અને કાવસ દોડતા આવીને
પોત પોતાના પીતાને વળગી પડે છે]

નાળાં } —હમે ખુલાસો કર્યે પપા, હમે ખુલાસો કર્યે.
કાવસ }

કુવર—આય મારી શેકાની નાળાંને હું એવણની દાસી કુવર.

જમસુ—એમ?

કુવર—હા.

જમસુ—આય મારે શેક કાવસ ને હું એવણનો નોકર જમસુ.

કુવર—એમ?

જમસુ—હા.

ધનજી } —(કોટી કરીને) હવે આપરે એકએકના વહેવાઇ
મનજી } બન્યા.

નાળાં } —આપરે એક એકના લવસ બન્યા
કાવસ }

જમસુ—ને આપરે.

કુવર—હસખંદ.

જમસુ—ને વાઠક.

કુવર } —બન્યા.
જમસુ }

કો. પ.

જામે જમશેદ પ્રીટીંગ વર્ક્સ, બેલાડ હાઉસ, મંગલાર સ્ટ્રીટ, કોટ,
મુંબઈ મધે માણિકજી નવરોજી પ્રીટરે છાપ્યું છે, અને
ખટાઉની પારસી ઓલફ્રેડ નાટક મંડળીના માલિક જાંગીર
કાવશજી ખટાઉએ ગ્રાંટરોડ મુંબઈ મધે પોતાને
માટે પ્રગટ કર્યું છે.

નર શાંત્યવાન! તરફી કેસોલ?

સંગીતના દરેક શોખીનને અને દરેક કોમમાં શીખવા અને ગાવા લાયક આ એક ઉત્તમ શબ્દોમાં રચાયેલી ઉસ્તાદી ગાઇડ છે.

આ ગાઇડમાં ૧૨૫ ઉપર બહારના ઉસ્તાદી ગાયનો

સર્વેને ગાવા વગાડવાને અનુકૂલ થાય તેવા, તેઓની

રાગ, રાગણી, તાલ, માત્રા વગેરેની સમજણ

આથિ સરગમમાં આપવામાં આવ્યાં

છે. કોઇ પણ હિંદુસ્તાની

વાજા પર વગાડવાને સહેલું

પડે તેને માટે શરૂઆતમાં

દરેક ચીજની સમજણ

આપવામાં

આવી છે.

મ્યુઝીક ગાઇડ.

એક્સલસીયર

સ્ત્રી પ્રગટ કરનાર-૨. મ. હાપગર તા. ૩૩ ક્રીયર રોડ. કોલ. મુંબઇ.

સંગીત શાસ્ત્રના

ધોરણ પર રચવામાં આવી છે. એની

અંદર ખાદાઇ ભક્તિભાવના

શબ્દો લગભગ દરેક ગાયનોમાં

રચીને મુકવામાં આવ્યા છે. તેમજ વલી

ગાણીતી કવ્વાલીઓ, હિન્દી ગાણીતા

સજનો વગેરે પણ તાલ, માત્રામાં આપવામાં

આવ્યાં છે. નામ નોધવાનો વખત હવે ઘણાજ થાડો

રાહ્યો છે. માટે જલદીથી નીચલે ડોકાણે નામ નોધાવો.

અગત્યથી નામ નોધાવાનો રૂ. ૧૧૧ રાખવામાં આવ્યો છે.

બહાર પડ્યા પછી રૂ. ૨, તથા પોસ્ટેજ મુકુ.

રૂસ્તમજી બરબોરજી હાપગર, મ્યુઝીક ડીપ્ટ.

નાં ૩૩, ક્રીયર રોડ, ફિરદોસ મ્યુઝીક સ્ટોર, કોલ. મુંબ.

